

УДК 378:004.775(043)

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v048.2024.17>**І. М. Цихуляк**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8931-5951>

кандидат філософських наук,

доцент кафедри суспільно-гуманітарної

та фундаментальної підготовки

Житомирського інституту

Міжрегіональної Академії управління персоналом

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ. ФІЛОСОФСЬКИЙ РАКУРС

Актуальність даної тематики зумовлена істотною актуальністю досліджень, предметом яких стало застосування інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі. **Наукові розвідки** щодо впровадження нових інформаційних технологій в освіті здійснювались такими науковцями як М.І. Жалдак, О.В. Майборода, Н.В. Морзе, П.В. Стефаненко та інші. Питання доцільності, результативності та інновацій в навчальних закладах, висвітлено в окремих публікаціях та науково-популярних виданнях. Це виразно засвідчує не тільки актуальність проблематики, але і необхідність нових досліджень.

Однією з найбільш стійких тенденцій сучасного освітнього процесу є застосування цифрових технологій та впровадження інноваційних методів навчання. Можна сміливо констатувати, що навчальний процес без використання цифрових інновацій – це погляд в минуле, до якого зрозуміло учасники освітнього процесу (*зокрема студентська молодь*) вже ніколи не повернуться. Про часи, де учням пропонують лише підручник і кулькову ручку, необхідно забувати. Тут справедливим буде зробити також оговірку проте, що є чимало високодосвідчених педагогів, які в силу різних, в тому числі технічних обставин, ніколи не сприймуть нового. Однак слід мати на увазі, що все, що діти зможуть робити в їхній присутності, це «відбувати» уроки, щоб згодом повернутися до звиклої уже для них «віртуальної дійсності» та стихії гаджетів. В цьому контексті слушно зауважує Стивен Ерман, який каже, що «діти не навчаються, якщо просто сидять і слухають. Вони повинні говорити про те, що вони вивчають, рефлексувати та зіставляти нові знання з попереднім досвідом. Те, що ви викладаєте, має стати частиною самих учнів» [1].

Однозначно, соціо-антропологічна філософія сучасного світу стрімко змінилася, внісши в освітній простір низку кардинальних змін. Ці зміни, спричинені соціокультуральними тенденціями та вимогами сучасного ринку праці, що проектують

дидактичні методи підходів до організації навчання.

Споглядаючи за освітнім процесом впродовж років, спочатку, як студент, а згодом, як викладач, і подумати не міг, що в руках українського вчителя опиниться планшет чи інший цифровий носій. Мої застереження не базувались на сумнівах щодо технічної спроможності педагога осилити ПК, а лиш на факторах суто опертих на українську ментальність, духовність та культуральні складові. Втім, люди завжди насторожено і скептично ставляться до інновацій, оскільки це своєрідна захисна реакція організму. Однак інновації – це завжди прогрес якого можна досягнути тільки вийшовши із зони комфорту. Варто зазначити, що процес (*диджиталізації*) національного освітнього середовища й досі залишався б утопією, коли б не обставини епідемії COVID19. Саме цей фактор спровокував гостру необхідність переведення еталонів української освіти на дистанційний формат, продемонстрував революційний вплив цифрових технологій на вищу освіту, що само по собі означало приєднання до глобального процесу диджиталізації, наслідки якої, залишатимуться важливими і в майбутньому.

Попри те, що майбутнє однозначно за цифровими технологіями та інноваційними «приколами», я принципово не співатиму од про тотальний ІТ контент навчального процесу, позаяк бачу ризики тоталізації, а що більше – притримуюсь збалансованого принципу комунікації.

У сучасному науково-літературному вжитку не існує єдиного термінологічного визначення поняття «цифрові технології». Різні покоління, різні за фахом спеціалісти вкладають в це поняття абсолютно різний зміст. З огляду на глобальну зацікавленість цифровими технологіями, які стрімко завойовують всі сфери життєдіяльності людини, ключем до дефініції може слугувати розуміння того, що сьогодні ІТ сфера включає в себе об'єднання комп'ютерних, електронних, інформаційних, інформаційно-комунікаційних та телекомунікаційних технологій, що забезпе-

чують реалізації виконання завдань без потреби фізичної присутності.

Відповідно до статті 9 Закону України «Про освіту» п. 4 «Дистанційна форма здобуття освіти – це індивідуалізований процес здобуття освіти, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників освітнього процесу у спеціалізованому середовищі, що функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно – комунікаційних технологій» [2].

За останні десятиліття цифрові технології стали невід'ємною частиною нашого повсякденного життя, докорінно змінивши культуру, побут, сфери обслуговування та соціальні форми комунікації. У сфері освіти ці досягнення забезпечують використання інтерактивних платформ, онлайн-ресурсів, відео уроків та інших цифрових інструментів, що змінюють способи передачі знань і сприяють активному залученню учнів. Однією з найважливіших переваг цифрової трансформації в освіті є її доступність. Завдяки інтернету та цифровим технологіям, навчальний матеріал стає доступним будь-де і будь-коли, що робить освіту більш гнучкою та доступною для різних категорій людей. Це особливо важливо для тих, хто має обмежений доступ до традиційної освіти через географічні, економічні чи інші обставини. Адаптивні програми та платформи навчання враховують потреби та рівень знань кожного учня, дозволяючи їм навчатися за індивідуальною програмою. Однак із зростанням використання цифрових технологій у навчальних процесах постають нові виклики, такі як забезпечення безпеки даних, боротьба зі зловживанням в мережі та збалансоване використання електронних пристроїв. У цілому цифрова трансформація у сфері освіти відкриває нові можливості для покращення навчання і якості освіти. Це створює основу для більш інтерактивного, індивідуалізованого та доступного навчання, що відповідає потребам сучасного суспільства.

Головним алгоритмом сучасних освітніх інновацій є гнучкі методи навчання. Традиційні підходи до навчання, такі як лекції і стандартні тестування, поступово витісняються більш гнучкими та інтерактивними методами, які активно залучають учнів та стимулюють їх активну участь у навчальному процесі. Однією з найпопулярніших методик є навчання з використанням проєктів (НВП), яка передбачає динамічний підхід до організації освітнього процесу, що забезпечує більшу активність студентів та сприяє отриманню глибших знань шляхом дослідження найактуальніших проблем сучасності. Це стиль активного навчання, який контрастує з «механічним» запам'ятовуванням певних знань або виконанням

дій за інструкціями під керівництвом учителя, натомість реалізуючи навчання через активну діяльність по знаходженню відповідей на запитання або розв'язання проблем [3].

Проєктно-орієнтований метод навчання зародився ще на початку ХХ століття, коли американський філософ та педагог Джон Дьюї розробив й обґрунтував власну дидактичну концепцію, суть якої полягала у необхідності розвитку індивідуальної ініціативи здобувача освіти. Основними умовами успішності навчання, на його думку, є: трудовий підхід до навчання, активність та самостійність, зв'язок із життям, наступність у навчальній роботі, індивідуальність, інтелектуальна свобода [4]. Послідовником Дьюї став В. Кілпатрік, який розробив «проєктну систему навчання», друга назва якого – метод проєктів. Дослідник виділяв чотири види проєктів: творчий (продуктивний), споживчий (розрахований на виготовлення предметів споживання), проблемний (долання інтелектуальних труднощів) і проєкт-вправа. Використання цих проєктів, на думку В. Кілпатріка, не тільки готувало здобувача освіти до життя після закінчення школи, а й допомагало йому організувати життя в сьогоденні [5]. Цей підхід передбачає розв'язання реальних проблем або завдань, що спонукає учнів до активного пошуку інформації та аналітичного підходу. Він сприяє розвитку критичного мислення, творчості та співпраці, а також надає учням можливість застосовувати знання в реальних ситуаціях. Неабиякою креативністю відзначається метод активного навчання, яке включає в себе різноманітні інтерактивні вправи та завдання, такі як групові дискусії, рольові ігри, використання віртуальних симуляцій тощо. Ці методи стимулюють учнів до активного взаємодії та співпраці, а також допомагають зберегти їх зацікавленість та мотивацію протягом уроку.

Крім того, гнучкі методи навчання передбачають персональний підхід до кожного учня. Замість загального підходу до всього класу, вчителі стежать за потребами та інтересами кожного учня, надаючи їм можливість вибору завдань та шляхів навчання, які відповідають їхнім потребам. Загалом, креативна методологія створює сприятливе середовище для активного та ефективного навчання, дозволяючи учням розвивати не лише знання, а й навички, які є важливими для їх успіху в сучасному світі.

Адаптивність до індивідуальних потреб учнів є ключовим аспектом сучасної освіти, який дозволяє кожному учневі розвиватися відповідно до індивідуальних потреб. Традиційний підхід до навчання, орієнтований на стандартизовану програму, не завжди враховує різноманітність навчальних стилів, темпів розвитку та індивідуальних особливостей учнів. Адаптивне навчання

спрямоване на виправлення цієї проблеми та надання кожному учневі можливості отримати навчальний досвід, який найкраще відповідає його психосоматичним даним. Одним із способів реалізації адаптивного навчання є індивідуалізований підхід до навчання. Це означає, що вчителі стежать за прогресом кожного учня, враховуючи його сильні та слабкі сторони, і пропонують індивідуальні завдання та підходи до навчання, що сприяють оптимальному розвитку кожного учня. Наприклад, якщо один учень потребує додаткової підтримки у засвоєнні матеріалу, вчителі можуть надати йому додаткові вправи або індивідуальні консультації. Також важливим аспектом адаптивного навчання є використання технологій. Цифрові платформи та програми можуть автоматично адаптувати навчальний матеріал до рівня знань та потреб кожного учня, надаючи індивідуальні завдання та рекомендації. Адаптивність до індивідуальних потреб допомагає забезпечити більший успіх у навчанні та стимулює активну участь кожного учня у навчальному процесі. Вона сприяє розвитку самодисципліни, впевненості в собі та відчуттю власної компетентності, що є важливими аспектами успішного навчання і життя.

Сприятливість та надання доступу до освіти є одним з головних завдань української держави. В умовах повномасштабної війни, це завдання стає водночас фактором національної безпеки. Широкий доступ до освіти важливий з багатьох причин, а саме: *Глобальна освіта*: Завдяки інтернету та цифровим технологіям освіта стає фактором міжконтинентальної комунікації. Це важливо для розвитку глобальних знань та розуміння різноманітності культур та перспектив. *Подолання географічних обмежень*: Широкий доступ до онлайн-ресурсів дозволяє учням навчатися незалежно від їх місця проживання. Це особливо важливо для тих, хто живе в віддалених або важкодоступних регіонах. *Зменшення соціальних розбіжностей*: Ініціативи з розширення доступу до освіти можуть допомогти зменшити соціальні нерівності, забезпечивши учням з менш забезпечених сімей доступ до ресурсів та можливостей навчання. *Усунення перепон для людей з обмеженими можливостями*: Онлайн-навчання може забезпечити більший доступ до освіти для людей з різними видами обмежень, таких як фізичні або розумові обмеження. *Постійне навчання*: Забезпечення широкого доступу до навчальних ресурсів дозволяє людям навчатися протягом усього життя, щоб постійно підтримувати та розвивати свої навички та знання. Загалом, забезпечення більш широкого доступу до освіти є важливою передумовою для створення більш справедливого, рівного та освіченого суспільства. Такі ініціативи сприяють розвитку людського капіталу та забез-

печують кожному індивідууму можливість реалізувати свій потенціал задля досягнення успіху.

Зміна ролі вчителя є важливим аспектом сучасної освіти, яка відображає суттєві зміни в підходах до навчання та виховання учнів. Традиційно вчителі вважалися джерелом знань та авторитетом, який передавав інформацію учням. Проте сучасний освітній контекст вимагає від вчителів нових ролей та навичок.

По-перше, сучасний вчитель виступає не лише як передавач знань, але й як фасилітатор навчання. Він створює стимулююче навчальне середовище, сприяє активній участі учнів у процесі навчання та сприяє їхньому самовизначенню та розвитку.

По-друге, вчитель стає не лише експертом у своїй області знань, але й ментором, який надає підтримку, поради та настанови учням у їхньому особистісному та академічному зростанні.

Крім того, сучасний вчитель активно використовує інноваційні педагогічні методи та технології для підтримки навчання. Інтерактивні вправи, використання відео та аудіоматеріалів, спільна робота учнів над проектами – це лише деякі з інструментів, які вчителі використовують для залучення та мотивації учнів. Зміна ролі вчителя також передбачає акцент на розвиток ключових компетенцій учнів, таких як критичне мислення, співпраця, комунікація та творчість. Вчителі стимулюють розвиток цих навичок через різноманітні навчальні активності та завдання. У цілому, зміна ролі вчителя в сучасному освітньому просторі підкреслює важливість адаптації до потреб сучасних учнів та використання інноваційних підходів для забезпечення ефективного та захоплюючого навчання.

Більший акцент на розвиток навичок майбутнього є ключовим напрямком навчального процесу, оскільки сучасний світ вимагає від учнів не лише знань, але й конкретних навичок, що допоможуть їм успішно функціонувати в майбутньому. Однією з цих навичок є критичне мислення та проблемне вирішення. Учні повинні навчитися аналізувати інформацію, визначати проблеми та шукати ефективні шляхи їх вирішення. Ця навичка стає все важливішою в умовах динамічних перетворень у світі, де гарантію успіху можуть забезпечити якісні знання, а навички та компетенції сприятимуть вирішенню складних проблем.

Не менш важливою в цьому контексті, є навички *співпраці та комунікації*, які прищеплюють учням вміння ефективно спілкуватися та працювати в команді заради досягнення спільних цілей. Ці навички відіграють важливу роль в умовах глобалізації та розвитку міжкультурного спілкування. Іншою важливою навичкою є *творчість та інноваційне мислення*. Учні повинні бути

здатні генерувати нові ідеї, шукати нестандартні рішення та застосовувати їх у практичній діяльності. Це допоможе їм пристосовуватися до змін та знаходити нові можливості в майбутньому. Необхідно також наголосити на навиках *саморегуляції та самоменеджменту*. Учні повинні вміти ефективно керувати своїм часом, енергією та ресурсами, щоб досягати своїх цілей, впоратися зі стресом та викликами сучасного життя. Загалом, більший акцент на розвиток навичок майбутнього допомагає учням готуватися до життя в умовах нового часу, де важливі не лише знання, але й вміння творчого їх використання.

Висновки. Сучасний освітній простір переживає значні трансформації, які відображають нові реалії та вимоги сучасного світу. Ці трансформації охоплюють широкий спектр аспектів, від використання цифрових технологій та гнучких методів навчання до адаптивності до індивідуальних потреб учнів та зміни ролі вчителя. Цифрова трансформація дозволяє зробити освіту більш доступною та гнучкою, використовуючи нові технології для полегшення навчання та залучення учнів. Гнучкі методи навчання сприяють активній участі учнів та враховують їхні потреби та індивідуальність. Адаптивність до індивідуальних потреб учнів дозволяє забезпечити кожному учневі оптимальні умови для навчання та розвитку. Зміна ролі вчителя відображає нові вимоги до педагогічної діяльності, зосереджуючи увагу на створенні стимулюючого навчального середовища та розвитку ключових навичок учнів.

Усі ці інноваційні моделювання спрямовані на те, щоб забезпечити якісну та сучасну освіту, яка відповідає потребам та запитам ХХІ століття. Розуміння доктрини сучасної світобудови та ефективного використання цифрових технологій стане гарантом забезпечення якісної освіти, глобальної економічної співпраці та національної безпеки.

Література

1. Стівен Ерман, University of Meryland. URL: <https://osvitoria.media/experience/20-fraz-dlya-nathnennogo-onlajn-navchannya/>
2. Закон України Про освіту (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017. №38-39. ст. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
3. Бондар С. П. Перспективні педагогічні технології в шкільній освіті/ С.П. Бондар, Л.Л. Момот, Л.А. Липова, М.І. Головка – Рівне : Тетіс, 2003. – 200 с.
4. Чала Н. Педагогічна діяльність Дж. Дьюї в електронному інформаційно- бібліографічному ресурсі «Видатні педагоги України та світу» / Чала Н. Вісник Книжкової палати, 2020 – 11, 23–28.
5. Михайлова О. С. Формування особистості в соціальному середовищі у педагогічних концепціях американських учених 20 століття (Джон Дьюї, Вільям Кілпатрик, Хелен Паркхерст). / Михайлова О.С.

Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки, 2016 – 2, 82–85.

Анотація

Цихуляк І. М. Інформаційно-комунікаційні технології в сучасному освітньому процесі. – Стаття.

Стаття присвячена висвітленню ключових аспектів трансформації у сучасному освітньому просторі. Розглянуто форми впливу цифрових технологій на освітній процес та розвиток індивідуальних потреб учнів. Охарактеризовано роль вчителя та важливість формування майбутнього у контексті сучасних освітніх технологій.

Відомий американський інженер, засновник комп'ютерної індустрії Digital Equipment Corporation (DEC), Кеннет Гаррі Олсен ще в далекому 1977 році стверджував, що ніщо не може змусити сучасну людину, тримати в себе вдома комп'ютер. Як виявилось, пророцтво генія було хибним. Комп'ютерні технології змінили світ, створивши певним чином побутовий, економічний, комунікаційний комфорт. В системі освіти ці зміни сприяють насамперед можливостям: доступність до освітніх програм, науково-інноваційний потенціал, індивідуальні плани занять, можливість дистанційного навчання. Надважливим є факт репозитарного доступу до наукових баз.

Мета цієї статті – проаналізувати роль та значення інноваційних технологій у житті сучасної людини. Визначити їх вплив на різні сфери суспільства і виявити основні виклики та перспективи подальшого розвитку, зокрема освітньої діяльності. Розуміння цих аспектів дозволить нам краще зрозуміти сучасний світ і зумовлені ним зміни, а також визначити шляхи вдосконалення та оптимізації використання інновацій у повсякденному житті.

Вивчаючи спектр даних питань, більшість науковців схиляються до думки, про те, що ера інформаційних технологій – це кардинально змінена парадигма принципів, цінностей та методів. В її основу закладено індустріальний принцип Френсіса Бекона: «*scientia potential est*», який демонструє нігілістичне відношення до антопологічної сутності персони. Останні чверть століття, аксіологічна оптика змістилася до теоретичних навичок та знань, інформації та цифрових технологій в тому числі в освітній діяльності. Саме вони будуть визначати траєкторію майбутнього розвитку цивілізації, соціальні взаємовідносини, а особливо розвиток стратегічних технологій.

Ключові слова: аксіологія, культура цінностей, світогляд, технології, навчальний процес.

Summary

Tsykhuliak I. M. Information and communication technologies in the modern educational process. Philosophical perspective. – Article.

The article is devoted to highlighting the key aspects of transformation in the modern educational space. Forms of influence of digital technologies on educational processes and development of individual needs of pupils are considered. The role of the teacher and the importance of shaping the future in the context of modern educational technologies are characterized.

The famous American engineer, founder of the computer industry Digital Equipment Corporation (DEC), Kenneth Harry Olsen back in 1977 argued that nothing can force a modern person to keep a computer at home. As it turned out, the prophecy of genius was false. Computer technology has changed the world, creating a certain way of everyday, economic, and communication comfort. In the education system, these changes contribute primarily to opportunities: accessibility to educational programs, scientific and innovative potential, individual study plans, the possibility of distance learning. The fact of repository access to scientific bases is extremely important.

The purpose of this article is to analyze the role and importance of innovative technologies in the life of modern man. Determine their impact on various spheres of society and identify the main challenges and prospects for further development, in particular educational

activities. Understanding these aspects will allow us to better understand the modern world and the changes caused by it, as well as determine ways to improve and optimize the use of innovation in everyday life.

Studying the range of these issues, most scientists are inclined to believe that the era of information technology is a radically changed paradigm of principles, values and methods. It is based on the industrial principle of Francis Bacon: "scientia potential est," which demonstrates a nihilistic attitude towards the anthropological essence of the person. The last quarter century, axiological optics has shifted to theoretical skills and knowledge, information and digital technologies including in educational activities. They will determine the trajectory of the future development of civilization, social relations, and especially the development of strategic technologies.

Key words: axiology, culture of values, outlook, technology, educational process.